

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων

Εξεταζόμενο Μάθημα: Αρχαία Προσανατολισμού,

Ημερομηνία: 10 Ιουνίου 2019

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

Διδαγμένο κείμενο

A1.

α.

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Σωστό
4. Λάθος
5. Σωστό

β.

1. «Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτόν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα»
2. «ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν»
3. «Ἄπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὕροι»
4. «Τῷ δέ Προμηθεΐ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν»
5. «καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίνεταί»

B1.

Κατὰ τις δύο πρώτες φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας, παρουσιάζεται η δημιουργία του ανθρώπου και των υπόλοιπων ζωντανών οργανισμών από τους θεούς μέσα στη γη και στη συνέχεια ο εξοπλισμός τους με τα φυσικά χαρακτηριστικά και τις ἐμφυτες ικανότητές τους. Ο εξοπλισμός των ζώων ανατίθεται στον Επιμηθέα και τον Προμηθέα, οι οποίοι ἐπειτα ἀπὸ εἰσήγηση του πρώτου θα προχωρήσουν σε κατανομή των ἀρμοδιοτήτων τους, κατανομή ὁμως ἐσφαλμένη, ὅπως δηλώνουν τα ονόματά τους, ἀφοῦ ο Επιμηθέας, που σκέφτεται ἐκ των υστέρων, ἀναλαμβάνει τὴν διανομὴ, ἐνῶ ο προνοητικὸς Προμηθέας ὀρίζεται νὰ ἐπιθεωρήσει ἐκ των υστέρων τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐπιμηθεϊκὴ φάση, που ἀντιστοιχεῖ στὸν φυσικὸ χρόνο τοῦ βιολογικοῦ σχηματισμοῦ των ζωικῶν εἰδῶν, κλείνει με τὸ ἀνθρώπινο εἶδος τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται τελευταῖο στὴ σειρά των ζωικῶν οργανισμῶν. Τὸ αἶτιο τῆς ἀπρονοησίας και τοῦ λάθους τοῦ Επιμηθέα δηλώνεται μέσα ἀπὸ τὸ σχῆμα λιτότητας «οὐ πάνυ (σοφός)» ἀντὶ τῆς καταφατικῆς διατύπωσης «πάνυ ἄσοφος» και συμβολίζει τὴ θέση τοῦ Πρωταγόρα ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτη σκοπιμότητα στὴ φύση και ὅτι ἡ φύση κάνει οἰκονομία δυνάμεων. Ὁ Επιμηθέας, λοιπόν, δημιούργησε ἰσορροπίες μέσα ἀπὸ διαφορετικὲς δυνάμεις ἀνάμεσα στα εἶδη τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, παρείχε ἐφόδια για τις καιρικὲς συνθήκες, ὅρισε τὸ εἶδος τῆς διατροφῆς κι ἐξάρτησε τὴ συχνότητα τῆς ἀναπαραγωγῆς τους.

Ως τελευταίο είδος, ο άνθρωπος, μένει «*άκόσμητος*», που σημαίνει ότι έχει τα λιγότερα φυσικά εφόδια για να επιβιώσει ως είδος στη φύση. Ο Επιμηθέας επιβεβαιώνοντας πλήρως το όνομά του, επινόησε τρόπους για την επιβίωση του ζωικού βασιλείου μέσα από μια ισόρροπη διανομή. Επειδή όμως η επινόηση χωρίς κατανόηση εξελίσσεται σε μια μονομερή ενέργεια του νου, ο Επιμηθέας που δεν γνώριζε την κατανόηση παρά συμβόλιζε απλώς την επινόηση, ενώ είχε δώσει με φροντίδα και σοφία όλα τα απαραίτητα εφόδια στα ζώα, στο τέλος της μοιρασιάς διαπίστωσε ότι βρισκόταν σε αδιέξοδο («*ήπορει ὅ,τι χρήσαιο*»), γιατί τα εφόδια εξαντλήθηκαν και ο άνθρωπος έμεινε ακαλλώπιστος. Επομένως δε δείχνει την απαιτούμενη προνοητικότητα και τα εφόδια τού τελειώνουν πριν ολοκληρώσει τον εξοπλισμό όλων των ζώων («*Ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφός...εἰς τὰ ἄλογα*»). Έτσι, το ανθρώπινο γένος, το πιο αδύναμο και λιγότερο προικισμένο, το υποδεέστερο βιολογικά ον, οδηγείται σε αδιέξοδο και κινδυνεύει με εξαφάνιση («*λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον...καὶ ἄοπλον*»).

Η παράλειψη του Επιμηθέα να εξοπλίσει το ανθρώπινο είδος αποτελεί ένα εύρημα που εξυπηρετεί την οικονομία του μύθου επιτρέποντας να δικαιολογηθεί ο προνομιακός εξοπλισμός του από τον Προμηθέα με θεϊκά δώρα, τη φωτιά και τις τεχνικές γνώσεις. Ο άνθρωπος διαφοροποιείται από τα «*άλογα*» όντα, καθώς διαθέτει το όπλο της λογικής κι έτσι ερμηνεύεται η υπεροχή του απέναντι στα άλλα ζώα ως προς τις φυσικές καταβολές του.

Συνεπώς, η φυσική κατάσταση του ανθρώπου κατά το στάδιο σχηματισμού των ειδών μπορεί να αποδοθεί με την έννοια της άπορίας, δηλαδή της φυσικής αδυναμίας και συγχρόνως της ανάγκης για εξεύρεση τρόπων και μέσων αντιμετώπισης της. Ο άνθρωπος αναγκάζεται να αναζητήσει τον πόρο, τη λύση του προβλήματος και την υπέρβαση της δυσκολίας.

B2.

Κατά τη δεύτερη φάση της δημιουργίας, ο άνθρωπος εξαιτίας της παράλειψης του Επιμηθέα και χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, αποκτά προνομιακά δώρα, την ἔντεχνον σοφία και τη φωτιά, αφού τα έκλεψε από το κοινό εργαστήριο της Αθηνάς και του Ηφαίστου. Τα δώρα του Προμηθέα είναι οι τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες, το δημιουργικό πνεύμα των τεχνών, η πρακτική σοφία, με τις οποίες ο άνθρωπος αντιστάθμισε τις ατέλειες από την κατανομή του Επιμηθέα και ανέπτυξε τις διάφορες τέχνες, την τεχνολογία. Με βάση το μύθο ανήκουν στον φυσικό εξοπλισμό του ανθρώπου και είναι έμφυτες, επειδή δόθηκαν στον άνθρωπο κατά τη στιγμή της δημιουργίας του, πριν ακόμη εμφανιστεί στο φως, όπως και τα χαρακτηριστικά των υπόλοιπων ζώων.

Ἔντεχνος είναι η σοφία που εμπεριέχει την τέχνη, η σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη. Αρχικά η έννοια της σοφίας έχει κυρίως να κάνει με τη δεξιότητα και την εμπειρία σε κάποια τέχνη, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη μεταλλουργία, την ιατρική, κ.τ.λ. Ο προσδιορισμός ἔντεχνος επιτρέπει στον Πρωταγόρα να διευκρινίσει πως αυτού του είδους τη σοφία εννοεί, και όχι αυτήν που συνδέουμε με τη γνώση των επιστημών και τη φιλοσοφία. Ο προνομιακός εξοπλισμός του ανθρώπου από τον Προμηθέα με θεϊκά δώρα, τη φωτιά και τις τεχνικές γνώσεις του επέτρεψε να σωθεί από την εξαφάνιση, αλλά ταυτόχρονα και να διαφοροποιηθεί από τα άλλα ζώα, καθώς εφοδιάστηκε με θεϊκά χαρίσματα.

Ο άνθρωπος ξεχωρίζει από τα άλλα ζώα όχι από σωματικής απόψεως αλλά από πνευματικής, επειδή επινοεί και δημιουργεί. Μέσω της λογικής – όπως εννοείται με την έντεχνη σοφία- αλλά και της κατασκευαστικής του ικανότητας γίνεται τεχνίτης, δημιουργός και διαμορφωτής της ζωής του και παύει να υποτάσσεται σε άλογες μορφές αυθεντίας. Βγαίνει από την ανωνυμία του αποκλειστικά βιολογικού όντος, του χωρίς ιστορικό χρόνο και μνήμη, και ανεβαίνει στην κορυφή της πυραμίδας της δημιουργίας.

Σε αντίθεση με τις τεχνικές γνώσεις, η πολιτική τέχνη δεν είναι έμφυτη στον άνθρωπο, γιατί δε δόθηκε σ' αυτόν εξ αρχής. Σύμφωνα με τον μύθο, ο Προμηθέας δεν μπόρεσε να την κλέψει, γιατί την κατείχε ο βασιλιάς των θεών, ο Δίας, και το παλάτι του Δία το φύλαγαν φοβεροί φρουροί, οι οποίοι συμβολίζουν τη δυσκολία απόκτησης της πολιτικής αρετής και τις επίπονες προσπάθειες του ανθρώπινου γένους για πολιτική οργάνωση. Δε διευκρινίζεται αν οι δυνάμεις, τα δώρα του Επιμηθέα, ήταν δικά του ή είχαν δοθεί από το Δία, σε αντίθεση με την πολιτική τέχνη που διευκρινίζεται ότι βρισκόταν στην κατοικία των θεών. Αυτή η διαφορά δηλώνει τη σημασία της πολιτικής τέχνης για την εξέλιξη του πολιτισμού σ' ένα ανώτερο στάδιο, καθώς και τη δυσκολία απόκτησής της από τον άνθρωπο, εφόσον αυτή απαιτεί προσωπική προσπάθεια.

B3.

1. Σωστό
2. Σωστό
3. Λάθος
4. Σωστό
5. Λάθος

B4.

Στήλη Α	Στήλη Β
είμαρμένη	μερίδιο
έξιέναι	εισιτήριο
έσχε	σχήμα
κλέπτει	κλεψύδρα
λαθών	λήθη

B5.

Σύμφωνα και με τον μύθο του Πρωταγόρα και την αναφορά του Αισχύλου, η ανθρώπινη ιστορία, ο ανθρώπινος πολιτισμός μοιράζεται σε δύο σαφώς διακεκριμένες φάσεις: στην πρώτη ο άνθρωπος χάρη στις έμφυτες τεχνικές δεξιότητές του ανέπτυξε τεχνικό πολιτισμό, κατά τη δεύτερη περίοδο δημιούργησε την κοινωνική οργάνωση· την πρώτη περίοδο εγκαινιάζει η προσφορά του Προμηθέα, τη δεύτερη η επέμβαση του Δία. Στο σημείο αυτό ο Πρωταγόρας τροποποιεί τον παραδοσιακό μύθο του Προμηθέα, προσαρμόζοντάς τον στις ανάγκες της επιχειρηματολογίας του, και διαφοροποιείται από προγενέστερες επεξεργασίες του. Βέβαια, η μετάβαση και στις δύο περιπτώσεις πραγματοποιείται χάρη στον Προμηθέα και ερμηνεύεται αισιόδοξα από τους δύο.

Ο Αισχύλος παρουσιάζει τον Πρωταγόρα σαν τον μεγάλο ευεργέτη του ανθρωπίνου γένους. Με βάση την αναφορά του αυτός εξασφάλισε στον άνθρωπο «τέχνες και τεχνάσματα» ικανά να γιατρέψουν τις ασθένειες και να εξασφαλίσουν το «ζήν». Ταυτόχρονα το δώρο του είχε και πνευματικά οφέλη, εφόσον εξασφαλίζοντας τρόπους ερμηνείας του θείου και του υπερφυσικού προσέφερε ασφάλεια και εμπιστοσύνη του ανθρώπου στις δυνάμεις του. Τέλος, προβάλλεται ως ο εφευρέτης όλων των τεχνών (ειρηνικών και πολεμικών) και αυτός που έδειξε στον άνθρωπο τρόπους αξιοποίησης των μετάλλων με στόχο την αναβάθμισή της ζωής του και την αυτονομία του και την ανάπτυξη τεχνικού αλλά και ηθικοπνευματικού πολιτισμού.

Ο Πρωταγόρας, βέβαια, κρατά την αισιοδοξία του Αισχύλου, δίνει όμως ιδιαίτερη έμφαση όχι στην επέμβαση του Προμηθέα, αλλά στο πέρασμα από τον τεχνικό πολιτισμό, που ανέπτυξε καταρχήν ο άνθρωπος, στην οργάνωση κοινωνιών, γιατί η κοινωνική οργάνωση είναι αυτή που ενδιαφέρει την επιχειρηματολογία του. Έτσι, στα αποτελέσματα του δώρου του Προμηθέα ο Πρωταγόρας είναι λιτός και γενικόλογος, καθώς αναφέρει μόνο τη λέξη «ευπορία» και αργότερα τη θρησκεία, τη γλώσσα, τα σπίτια, τα ρούχα και τις τροφές, επειδή δεν έχει, όπως ο τραγικός ποιητής Αισχύλος βαθύτατες φιλοσοφικές ανησυχίες, αλλά ως φιλόσοφος έντονους κοινωνιολογικούς στοχασμούς. Στην ουσία, υποβαθμίζει το δώρο του Προμηθέα, εφόσον αυτό δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει ούτε καν το «ζήν», καθότι ο άνθρωπος δεν έγινε ούτε «σοφός» ούτε «πολίτης». Στόχος του ήταν να δώσει έμφαση στο στάδιο της πολιτικής οργάνωσης, κάτι που θα επιτευχθεί με την πολιτική οργάνωση μέσω του δώρου του Δία, της αιδούς και της δίκης, εφόσον αυτό εξυπηρετεί την επιχειρηματολογία του και δικαιολογεί το ρόλο του ως δασκάλου της πολιτικής αρετής.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εγώ μπορεί να είμαι απλός άνθρωπος, ξέρω όμως ότι καταρχάς καλύτερα να μάθει κανείς το σωστό με βάση την ίδια τη φύση του, και κατά δεύτερο λόγο να διδαχθεί από όσους γνωρίζουν αληθινά κάτι σωστό και όχι από όσους κατέχουν την τέχνη της εξαπάτησης. Ίσως τα λόγια μου δεν μοιάζουν με των σοφιστών· δεν είναι αυτός ο σκοπός μου·

Γ2. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Στο παρόν απόσπασμα ο Ξενοφών, προβάλλοντας τη δική του μέθοδο για την μύηση του αναγνώστη στην κυνηγετική τέχνη, αντιπαραβάλλει τη δική του διδασκαλία με αυτήν των σοφιστών. Καταρχάς επιτίθεται στην ανικανότητα των σοφιστών να οδηγήσουν τους μαθητές τους στην κατάκτηση της αρετής, είτε μέσω των συγγραμμάτων τους είτε μέσω των μαθημάτων που παραδίδουν. Κάνει λόγο επίσης για την τάση των σοφιστών να ικανοποιούν κατώτερα συναισθήματα στους μαθητές με τις διδαχές τους. Θεωρεί ότι τρέφουν φρούδες ελπίδες στους νέους που τους ακολουθούν και ότι τους εξαπατούν με αποτέλεσμα να χάνεται πολύτιμος χρόνος. Στρέφεται εναντίον του ύφους των σοφιστών αλλά και των αποφθεγμάτων τους, υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για κενολογίες. Απέναντι σε όλα αυτά ο Ξενοφών προβάλλει τον φυσικό νόμο, το γεγονός δηλαδή ότι, όσα διδάσκει, έχουν να κάνουν με τη βαθιά μελέτη και κατανόηση των κανόνων που διέπουν τη φύση αλλά και την εμπειρία που του μετέδωσαν οι διδάσκαλοι του στο αντικείμενο. Αποσκοπεί τέλος στη διδασκαλία της εν λόγω τέχνης με τον ορθό τρόπο, αυτόν που εξ'ορισμού κρίνεται τέτοιος και ο οποίος γίνεται δεκτός μόνο από πεπαιδευμένους στην αρετή νέους.

Γ.3 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

α) οὔτε γὰρ [ἄν] ἄνδρα που ἐωράκαμεν ὄντιν' οἱ νῦν σοφισταὶ ἀγαθὸν ἐποίησαν, οὔτε γράμματα παρέχονται ἐξ ὧν χρή ἀγαθοὺς γίγνεσθαι

ἄνδρα => ἄνδρας (αιτιατική πληθ.)

ὄντιν' [ὄντινα] => Οὔστινας (αιτιατική πληθ.)

γράμματα => γράμμα (ονομαστική πληθ.)

β)

έώρακαμεν => ἴδωμεν

ἐποίησαν => ποιήσωσιν

παρέχονται => παράσχωσιν

Γ.4 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ

α)

ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ ἂν παιδεύσειε, γνῶμαι δέ, **εἰ καλῶς ἔχοιεν.**

Ἡ δευτερεύουσα πρόταση «**εἰ καλῶς ἔχοιεν**» εἶναι :

Δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση , εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο «εἰ», εκφέρεται με ευκτική και σε συνδυασμό με την απόδοση «**ἂν παιδεύσειε**» που εκφέρεται με δυνητική ευκτική σηματίζεται ο υποθετικός λόγος της απλής σκέψης. Ἡ πρόταση λειτουργεῖ τέλος ως επιρρηματικός προσδιορισμός της προϋπόθεσης στο ρήμα της κύριας πρότασης.

Μετατροπή:

ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ **παιδεύσει**, γνῶμαι δέ, **ἂν καλῶς ἔχωσιν.**

(**Σημείωση:** Δεδομένου οτι η απόδοση «ἂν παιδεύσειε» αποτελεί ως δυν.ευκτική μια μελλοντική έκφραση, εἶναι δυνατόν ο λόγος να σχηματιστεῖ διατηρώντας την ἴδια απόδοση και αλλάζοντας μόνο την υπόθεση –με ἂν + υποτακτική- .)

β)

Ἡ σύνταξη εἶναι παθητική. Ἡ τροπή της σε ενεργητική φωνή γίνεται ως εξής:

Αὐτοὶ γεγράφασι πολλά.